

Kutadgu Bilig

Okumaları

Derleyen: Prof. Dr. İbrahim Taş

Kutadgu Bilig Okumaları

Derleyen:
Prof. Dr. İbrahim Taş

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin

Bi-smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm Tenri Azze ve Celle Ögdisin Ayur

1. bayat atı birle sözüg başladım
törütgen igidgen keçürgen idim
4. tiledi törütti bu bolmış kamuğ
bir ök bol tédi boldı kolmış kamuğ
5. kamuğ barça muñluğ törütülmiş
muñı yok idi bir añar yok éşi
12. barıñ belgüluğ sen kün ay teg yaruk
neteglikke yetgü köñül ögde yok
21. törüttün tümen miñ bu sansız tirig
yazı tag teñiz kötki oprı yérig
25. aya birke bütmiş tiliñ birle ög
köñül bütti şeksiz amul tutgıl ög
29. sañar ok sıgındım umınçım saña
muñadmış yérimde elig tut maña

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri

Bismillahirrahmanirrahim

- Allah Azze ve Celle'nin Methini Söyler
1. Yaratın, yetiştiren ve göçüren rabbim olan Allah'ın adı ile söze başladım.
  4. İstedi ve bütün varlıkları yarattı; bir kere "Ol!" dedi, bütün diledikleri oldu.
  5. Bütün yaratılmış olanlar ona muhtaçtır; muhtaç olmayan yalnız Allah'tır; onun eşi yoktur.
  12. Senin varlığın, parlak güneş ve ay gibi, bellidir; fakat nasıl olduğunu kavrayacak gönül ve akıl yoktur.
  21. Bu sayısız, yüz binlerce canlıyı, ova, dağ, deniz, tepe ve çukurları sen yarattın.
  25. Ey Allah'ın birliğine inanmış olan, onu dilinle öv; gönlün tereddütsüz inandı ise aklını işe karıştırma.
  29. Asıl sana sığındım, ümidim sendedir; muhtaç olduğum yerde elimden tut.

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin

30. sevüg savçı birle kopurgıl méni
elig tuttaçı kıl könilik küni

Yalavaç Aleyhi's-Selâm Ögdisin Ayur

34. sevüg savçı ıdtı bağırsak idi
bodunda talusı kişide kedi
40. kamuğ kadgusı erdi ümmet üçün
kutulmak tiler erdi rahat üçün
43. tüzün erdi alçak kılınçı silig
uvutluğ bağırsak akı kén elig
48. kıyâmette körkit tolun teg yüzün
elig tuttaçı kıl ilâhi özin

Tört Sahâbeniñ Ögdisin Ayur

59. bular erdi din hem şerîat köki
bular yüditi kâfir münâfık yüki

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri

30. Mahşer günü beni sevgili Peygamber ile
birlikte haşret, onu bana şefaatchi kıl.

Peygamber Aleyhisselam'ın Methini Söyler

34. Esirgeyen rabbim halkın en seçkini ve
insanların en iyisi olan sevgili Peygamberi
gönderdi.
40. Bütün kaygısı ümmeti idi; rahat etmek
için onun azaptan kurtulmasını dilerdi.
43. Asil tabiatlı, alçak gönüllü ve güzel tavarlı idi;
hayâ sahibi, şefkatli, cömert ve eli açık idi.
48. Kıyamette dolun ay gibi yüzünü göster;
ey Allah'ım kendisini bana şefaatchi kıl.

Dört Sahabenin Methini Söyler

59. Bunlar din ve şeriatin temeli idi; bunlar
kâfirler ile münafıklardan gelen eziyetlere
katlandılar.

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin

61. meniñdin bularka üküş miñ selâm
tegürgil idim sen kesüksüz ulam
62. olarnı meniñdin sevindür tuçı
uluğ künde kılğıl elig tuttaçı

**Yaruk Yaz Faslın Uluğ Buğra Hân
Ögdisin Ayur**

88. ajun tuttı tavgaç uluğ buğra hân
kutadsu atı bérésü iki cihân
102. ajunda çavı bardı hâkân küsi
körümeqli közlerde kitti usı
112. talu neñ tañuk tuttı miñ miñ elig
munu kıl tañukı kutadgu bilig
113. olarnıñ tañukı kelir hem barrı
meniñ bu tañuk boldı meñü kalır
123. sevinçin avınçın küvençin ili
aşasu yaşasunı lokmân yılı

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri

61. meniñdin bularka üküş miñ selâm
tegürgil idim sen kesüksüz ulam
62. olarnı meniñdin sevindür tuçı
uluğ künde kılğıl elig tuttaçı

**Yaruk Yaz Faslın Uluğ Buğra
Hân Ögdisin Ayur**

88. ajun tuttı tavgaç uluğ buğra hân
kutadsu atı bérésü iki cihân
102. ajunda çavı bardı hâkân küsi
körümeqli közlerde kitti usı
112. talu neñ tañuk tuttı miñ miñ elig
munu kıl tañukı kutadgu bilig
113. olarnıñ tañukı kelir hem barrı
meniñ bu tañuk boldı meñü kalır
123. sevinçin avınçın küvençin ili
aşasu yaşasunı lokmân yılı

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin**Yaljuk oğlamı Ağırlıkı Bilig Ukuş Birle Erdükin Ayur**

154. ukuş kayda bolsa uluğluk bulur
bilig kimde bolsa bedüklük alur
159. ukuş ol burunduk anı yetse er
tilekke tegir ol tümen arzu yér

Til Erdemin Münin Asığın Yasın Ayur

167. sözüñni küdezgil başıñ barماسun
tiliñni küdezgil tişıñ sınماسun
170. bilip sözlese söz biligke sanur
biligsiz sözi az başımı yéyür
172. üküş sözleme söz birer sözle az
tümen söz tüğünin bu bir sözde yaz
173. kişi söz bile koptı boldı melik
üküş söz başığ yérke kıldı kölik

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri**İnsanoğlunun Deđerinin Bilgi ve Akıldan Geldiğini Söyler**

154. Anlayış nerede olursa orası ululuk kazanır; bilgi kimde olursa o büyüklük bulur.
159. Anlayış bir yulardır; insan onu elinde tutarsa dileğine erişir ve bütün arzularına nail olur.

Dilin Meziyetini ve Kusurunu, Faydasını ve Zararını Söyler

167. Sözüne dikkat et, başım gitmesin; dilini tut, dışın kırılmasın.
170. Söz bilerek söylenirse bilgi sayılır; bilgisizin sözü kendi başımı yer.
172. Sözü çok söyleme, sırasında ve az söyle; binlerce söz düğümünü bu bir sözde çöz.
173. İnsan söz ile yükseldi ve sultan oldu; çok söz başı gölge gibi yere serdi.

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin

180. toguğlı ölüer kör kalır belgü söz
sözün edgü sözle özün ölgüsüz
181. iki neđ bile er karıamaz özi
bir edgü kılınçı bir edgü sözi

Edgülık Kılmak Ögdisin Asığların Ayur

231. yigitlik kaçır ol tiriglik uçır
bu tüş teg ajundın özün terk keçer
254. bögü beğ kim erse biligke yakın
biliglig kişig kılmış özke yakın
265. iki türlüğ ol kör bu aslı kişi
biri beg biri bilge yaljuk başı
270. ölüđdin tirigke kumarı söz ol
kumarı sözüğ tutsa asđı yüz ol
274. ukuş körki til ol bu til körki söz
kişi körki yüz ol bu yüz körki köz
275. tili birle yaljuk sözi sözlenür
sözi yakşı bolsa yüzi suvlanur

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri

180. Bak, doğan ölüer; ondan eser olarak söz
kalır; sözünü iyi söyle, ölümsüz olursun.
181. İnsan iki şey ile kendisini ihtiyarlamaktan
kurtarır: biri iyi iş, diğeri iyi söz.

**İyilik Etmenin Methini ve Faydalarını
Söyler**

231. Gençlik kaçır ve hayat uçır; bu rüya gibi
dünyadan kendin çabuk geçersin.
254. Kim hakim ve bilgili bir bey olmuş ise o
bilgili insanları kendisine yaklaştırmıştır.
265. Bak, iki türlü asil insan vardır: biri bey,
biri âlim; bunlar insanların başıdır.
270. Ölüden diriye kalan miras sözdür; miras
kalan sözü tutmanın yüzlerce faydası vardır.
274. Akıl süsü dil, dil süsü sözdür; insanın süsü
yüz, yüzün süsü gözdür.
275. İnsan sözünü dili ile söyler; sözü iyi
olursa yüzü parlar.

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin**Bilig Ukuş Erdemin Asıġın Ayur**

288. ukuş ol yula teg karanġku tñni
bilig ol yarukluk yaruttı sėni
289. ukuşun aġar ol biligin bedür
bu iki bile er aġırlık kőrür
300. ukuş bolsa aslı bolur bolsa er
bilig bolsa beglik kılur kılsa er
302. yaġız yér úze yalġuk oġlı elig
kötürdi kamuġka yetürdi bilig
311. yıparlı biligli teġi bir yaġı
tutup kizlese bolmaz özde öġi
313. bilig baylık ol bir ıġay bolgusuz
teġip oġrı tevlig anı algusuz

Kutadgu Bilig / Türkçe eviri**Bilgi ve Akılın Meziyet ve
Faydalarını Söyler**

288. Akıl karanlık gecede bir meşale gibidir;
bilgi seni aydınlatan bir ışıktır.
289. İnsan akıl ile yükselir, bilgi ile büyür; bu
ikisi ile insan itibar görür.
300. Akıl olursa insan olsa olsa asil insan olur;
bilgi olursa insan yapsa yapsa beylik yapar.
302. İnsanoġlu kara yer üzerine ilini uzattı, her
şeye bilgisi ile nüfuz etti.
311. Misk ve bilgi birbirine benzer; insan
bunları yanında gizli tutamaz.
313. Bilgi hiçbir zaman fakirliğe düşmeyen bir
servettir; hırsız ve dolandırıcının ona eli
erişemez ve alamaz.

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin

314. kişen ol kişiğe bilig hem ukuş
kişenlig yarağsızka barmaz üküş
323. bu iki bile işke yakma ive
kalı yaksa kıldın tiriglik yava
337. bu birkaç neñ ol kör kişiğe yavuz
munı bilse yaljuk ılıkar et öz
338. bularda birisi bu til yalganı
munıñda basası sözüg kıyganı
339. üçünçi takı bir bor işse seve
seziksiz bu er boldı birtem yava
340. takı biri erke bu arkuk kılınç
bu arkuk kılınçlıgka bolmaz sevinç

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri

314. Bilgi ve akıl insan için bir köstektir;
köstekli olan yakışsız şeylere pek gitmez.
323. Öfke ve gazap ile işe yaklaşma; eğer
yaklaşırsan ömrü heder edersin.
337. Bak, şu birkaç şey insan için kötüdür; insan
bunları bilirse kendisini korumuş olur.
338. Bunlardan biri yalan söylemektir; ikincisi
verilen sözden dönmektir.
339. Üçüncüsü ise içki düşkünlüğüdür; buna
tutulan kimse şüphesiz tamamen boşuna
yaşamış olur.
340. Biri de insanın inatçı olmasıdır; bu inatçı
insan için dünyada sevinç yoktur.

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin

345. yorı edgölük kıl ay edgü kişi
itiglik bolur tutçı edgü kişi

347. karımaz bu edgü neçe yıllasa
isizlik edikmez neçe edlese

Kitâb Atı Yörügün Yime Avuççalıkın Ayur

350. kitâb atı urdum kutadgu bilig
kutadsu akıǵlıka tutsu elig

353. bu kün toǵdı élig tédim söz başı
yörügün ayayın ay edgü kişi

354. basa aydım amdı bu ay toldını
anıñdın yaruyur ıduk kut küni

356. basa aydım amdı kör ögdülmişig
ukuş atı ol be bedütür kişig

357. anıñda basası bu odgurmuş ol
munı âkıbet tép özüm yörmiş ol

364. kimiñ kırkta keçse tiriglik yılı
esenleşti erke yigitlik tili

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri

345. Ey iyi insan yürü, iyilik yap, iyinin işi hep düzgün gider.

347. Ne kadar yaşarsa yaşasın, bu iyi insan ihtiyarlamaz; ne kadar uğraşılırsa uğraşılırsın kötü insan ıslah edilemez.

Kitabın Adını, Manasını ve Kendisinin İhtiyarlığını Söyler

350. Kitabın adını Kutadgu Bilig koydum; okuyana kutlu olsun ve ona yol göstereyim.

353. Önce Kün Toǵdı hükümdardan bahsettim; ey iyi insan bunu izah edeyim.

354. Sonra Ay Toldı'dan söz açtım; mübarek saadet güneşi onunla parlar.

356. Bundan sonra Ögdülmiş'i anlattım; o aklın adıdır ve insanı yükseltir.

357. Ondan sonrakisi Odgurmuş'tır; onu ben akıbet olarak aldım.

364. Kimin yaşı kırkı geçerse gençlik insana "Allah'a ısmarladık!" der.

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin

365. tegürdi maña elgin elig yaşım
kuğu kıldı kuzgun tüsi teg başım
366. okır amdı altmış mañar kel téyü
busuğ bolmasa bardım amdı naru
367. kimin yaşı altmış tüketse sakış
tatıg bardı andın yayı boldı kış
380. seniñdin kolup küç bu söz başladım
tükel kılguca küç sen ök bir idim

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri

365. Elli yaşım bana elini değdirdi; kuzgun
tüyü gibi olan başımı kuğu tüyüne çevirdi.
366. Şimdi altmış, “Bana gel!” diye çağırıyor;
ecel pusuna düşmezsem şimdi oraya
gideceğim.
367. Kimin yaşı altmışı doldurmuş ise
ondan hayatın tadı gitmiş, onu yazı kışa
dönmüştür.
380. Senden kuvvet isteyerek bu söze
başladım; ey Rabbim bunu tamamlamak
için sen kuvvet ver.

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin

Söz Başı Kün Toğdı Élig Üze

415. bu kün toğdı élig bu kılkı bile
yarudı ajunka kün ay teg yala
416. ukuşluğ kim erse okıttı anı
biliglig kim erse bedütti anı
423. kerek tir maña amdı üdrüm kişi
ukuşluğ biliglig kişiler başı
424. bağırsak bütün çın kılınçı köni
tili köñli tüz bolsa bilse mumı
435. neçe er bedüse baş ağığ bedür
neçe baş bedüse bedük börk kedür

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri

Söz başı Hükümdar Kün Toğdı Hakkında

415. Hükümdar Kün Toğdı böylece bu tabiatı
ile güneş ve ay gibi parlayarak dünyayı
aydınlattı.
416. Akıllı kim varsa onu yanına çağırıtı;
bilgili kim varsa onu yükseltti.
423. Bana şimdi seçkin, akıllı, bilgili ve
maharetli bir adam lazımdır.
424. O bana candan bağlı, emniyetli, doğru ve
dürüst yaradılışlı, içi dışı bir ve işten anlar
bir kimse olmalıdır.
435. İnsan ne kadar büyürse baş ağrısı da o
kadar artar; başı ne kadar büyürse o kadar
büyük börk giyer.

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin

Ay Toldı Kün Toğdı Élig Tapuğña Kelmişin Ayur

462. bir ay toldı atlığ er erdi tetig
eşitti bu çavığ itindi itig
485. kötürdi sav altun kümüş neñ tavar
ayur öz muğadsa maña bu yarar
489. muğadı muyanlıkta tüşti barıp
kéçe yattı anda tünedi serip
501. bu ay toldı özke kör itti işig
adaştı kéneşti bir atlığ kişi
502. adaş tuttı ay toldı edgü kişi
küsemış atı erdi edgü işi
503. añar açtı ay toldı köñli sözi
ne ermiş tileki kim ermiş özi
505. éligke yakın has hâcib erdi bir
ayı ersig élig bile sözke sır
506. küsemış añar bardı bir kün turup
sözün sözledi sözke ul tüp urup
509. hâcib aydı aşnu maña kelsüni
köreyin anı men méni körsüni

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri

Ay Toldı'nın Hükümdar Kün Toğdı Hizmetine Geldiğini Söyler

462. Ay Toldı adında zeki bir adam vardı, ki
hükümdarın şöhretini işitti ve ona gitmek
üzere hazırlıklarını yaptı.
485. Ay Toldı, başım darda kalırsa bana lazım
olur diye yanına som altın, gümüş, eşya
ve mal aldı.
489. Camı sıkıldı; nihayet gidip bir
imarethaneye indi ve orada yatarak sabırla
geceyi geçirdi.
501. Ay Toldı bir gün ileri gelen biri ile ahabap
oldu; onu dost edindi ve işlerini ona danıştı.
502. Ay Toldı'nın bu dostunun adı Küsemış idi;
insanlara iyilik etmeyi kendisine iş edinmişti.
503. Ay Toldı ona sırrını açtı, kendisinin kim
ve dileğinin ne olduğunu söyledi.
505. Hükümdara yakın bir has hâcib var idi;
çok mert bir insandı ve hükümdarın
mahrem-i esrarı idi.
506. Küsemış bir gün kalkıp ona gitti ve münasip
bir giriş yaparak meseleden bahsetti.
509. Hâcib, “Önce o bana gelsin; ben onu
göreylim, o da beni görsün.” dedi.

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin

519. tonın kedti ay toldı turdı örü
küsemiş bile çıktı bardı naru
525. yana ma ayıttı tilekiñ ne ol
negü iş kılur sen kerekiñ ne ol
528. özüm arzuladı anıñ tapgıña
tapıngalı keldim anıñ kapgıña
542. üküş edgü sözler tilin sözledi
işñ itge men tép katıg kur badı
556. kayu işke évse uzar kéç kalur
éve kılmuş işler ökünçlüg bolur
558. eşitti bu ay toldı barça sözüg
ayur serneyin men tutayın özüg
568. ödi boldı hâcib éligke sözün
aça aydı ay toldı kılkı tözin
579. élig aydı ünde maña kirsüni
köreyin anı men méni körsüni
580. hâcib çıktı aydı ay ay toldı tur
tapugka körüngil kutuñ badı kur

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri

519. Ay Toldı yerinden kalktı ve elbisesini giydi; çıkıp, Küsemiş ile birlikte oraya gitti.
525. (Hâcib) yine tekrar sordu: “Dileğin nedir; ne iş yaparsın, bir şeye ihtiyacın var mı?”
528. Ona (hükümdara) hizmet etmeyi arzuladım, kapısında hizmet için buraya geldim.
542. (Hâcib) pek çok iyi sözler söyledi ve “İşini yapacağım.” diye kesin söz verdi.
556. Hangi işte acele edilirse o iş uzar ve gecikir; acele yapılan işler pişmanlık ile neticelenir.
558. Ay Toldı bütün bu sözleri dinledi ve dedi: “O hâlde ben sabredeyim ve bekleyeyim.”
568. Zamanı geldi, Hâcib hükümdara meseleyi açarak Ay Toldı’nın hâlini tavrını ve asaletini arz etti.
579. Hükümdar: “Onu bana çağır, gelsin; beni görsün, ben de onu göreyim.” dedi.
580. Hâcib çıktı ve: “Ey Ay Toldı, buyur hükümdarın huzuruna gir; artık talihin yaver oldu.” dedi.

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin

583. élig aydı kim sen negü ol atıñ
kayudın kelir sen negü ol yatıñ
590. atım kul tapugçı kör ornum kapug
kılınçım könilik me kılkim tapug
597. bu künde naru sen kıyılma tapın
tapınsa öter beg tapugçı hakın
607. tapındı bu ay toldı anda naru
tapugda kıyılmadı erte turu
619. kamug türlüğ işke sınadı élig
tilek teg tükkel buldı tapnur erig

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri

583. Hükümdar sordu: “Sen kimsin, adım nedir; nereden geliyorsun, memleketin neresidir?”
590. (Ay Toldı) adım kul ve hizmetkârdır, bak, yerim kapıdır; şiarım doğruluk ve yaratılışım hizmettir.
597. Bugünden itibaren sen dürüstlikle hizmete başla; elbette bey hizmet edenin hakkını öder.
607. Bu Ay Toldı o günden itibaren hizmete başladı; her gün erkenden kalktı ve hizmette kusur etmedi.
619. Hükümdar onu her türlü işte denedi; hizmetkârını kendi istediği gibi buldu.

Hükümdar bir gün Ay Toldı’yı yanına çağırır. Aralarında bir diyalog geçer. Konuşma sonrasında Hükümdar Ay Toldı’yı yanına aldığı için pişmanlık duyar. Ay Toldı için karar vermekte acele ettiğini düşünür. Fakat Ay Toldı gerekli izahları yapınca Hükümdar ona hak verir ve onu affeder. Daha sonra Ay Toldı nasıl “saadet” olduğunu anlatır.

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin

Ay Toldı Éligke Devlet Sıfatın Ayur

673. bu ay toldı aydı kör erdem üküş
meniñdin tegir tegse erke ülüş
674. kılınçım oñay körse yaşım kiçig
kamuğ beg bedükke meniñdin keçig
677. erej ménde emgek meniñdin tezer
sevinç ménde sakınç maña yol azar
685. münüm bu méni yalñuk érsel téyü
ayıglap yorırlar kişike ayu
686. mün ermez maña kör bu érsellikim
yañı neñ talular ma özke bekim
698. bu ay toldı aydı meniñ bu özüim
keyik teg turur kılkı kestim sözüm
699. méni terk bulamaz tilegli seve
kalı bulsa tutmaz kılur terk yava
700. méni buldaçı er tutup beklese
kaçumaz men andın söz aydım kese

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri

Ay Toldı Hükümdara Kendisinin Saadet Olduğunu Söyler

673. Ay Toldı cevap verdi: Meziyetim çoktur;
insanlara kısmet gelirse benden gelir.
674. Tabiatım yumuşak, dikkat edersen, yaşım
da küçüktür; fakat bütün bey ve büyüklere
giden yollar benden geçer.
677. Huzur bendedir; mihnet benden kaçır;
sevinç bendedir, üzüntü bana yol bulmaz.
685. Kusurum varsa şudur: İnsanlar kendi
aralarında beni dönek diye kötüler dururlar.
686. Hâlbuki dönekliğim benim için kusur
değildir; ben kendime daima yeni ve taze
şeyler seçerim.
698. Ay Toldı şöyle cevap verdi: Kısaca benim
kendim ve tabiatım bir geyiğe benzer.
699. Seven ve isteyen beni kolay bulamaz; bulsa
bile tutamaz ve çabuk kaybeder.
700. Eğer beni bulan kimse tutup bağlamayı
bilirse ben ondan kaçamam, bu
muhakkaktır.

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin

702. bu ay toldı aydı maña berk kişen
bu bir kaç neñ ol kör béreyin nişan
703. méni bulguçı kılkı alçak kerek
köñül kodkı til sözde yumşak kerek
705. teñi birle tutsa térilmiş neñin
yorık tüzse kılkı kılınçı yañın
707. kişig satgamasa küvezlik bile
basıtmasa özde kişigke küle
710. yayıg kut kişeni bu neñler turur
bu yañlıg basa kutnı kaçmaz kalur
728. élig aydı uktum münüñ erdemiñ
bu ay toldı atıñ ne ol bu seniñ
730. bu ay toldı aydı meniñ atımı
büğü meñzetür ayka bu kılkıımı

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri

702. Ay Toldı: “Benim için bağ ve köstek olacak birkaç şey vardır; bak, onları belirtiyim.” dedi.
703. Beni bulan kimse mütevazi tabiatlı, alçak gönüllü ve tatlı dilli olmalıdır.
705. Toplamış olan malı yerine sarf etmeli; hayatını, işini, tavır ve hareketini düzenlemelidir.
707. Kibir ve gurur ile başkalarını incitmemeli, kendisini küçüklerin eğlence ve tahakkümüne bırakmamalıdır.
710. Dönek saadetin kösteği bunlardır; saadet bu şekilde bağlanırsa kaçamaz, kalır.
728. Hükümdar: “Senin kusurunu ve meziyetini anladım.” dedi. “Senin bu Ay Toldı adın ne demektir?”
730. Ay Toldı: “Benim adımları ve bu tabiatımı hakimler bir aya benzetirler.” dedi.

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin

731. bu ay toğsa aşnu idi az toğar
küniñe bedüyür yokaru ağar
732. tolun bolsa tolsa ajunka yarur
ajun halkı andın yarukluk bulur
733. tükel bolsa kör ay bu ağsa ediz
yana irlü türçir kiter körk meñiz
734. yaruklukı eksür yana yok bolur
toğar kéçe azın yana ok tolur
735. meniñ bu özüm me bu yañlıg turur
ara bar bolur ma ara yok bolur
760. élig bérdi alkış kör ay toldıka
ayur tünle kündüz maña tur baka
763. kör ay toldı ma bu ağırlık bulup
tapındı bütün çın bağırsak bolup

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri

731. Ay doğarken önce çok küçük doğar; sonra gün geçtikçe büyür ve yükselir.
732. Büyüyüp dolun ay hâline gelince dünyaya ışık saçar ve dünya halkı onun aydınlığından faydalanır.
733. Ay büyüyüp tamamlanarak en yüksek noktaya çıkınca tekrar eksilmeye başlar ve güzelliği gider.
734. Onun parlaklığı azalır ve sonunda kaybolur; sonra tekrar küçük olarak doğar ve yine büyür.
735. Benim de tabiatım bunun gibidir; bazen var, bazen de yok olurum.
760. Hükümdar Ay Toldı'yı övdü ve: "Sen gece gündüz benim hizmetimde bulun." dedi.
763. Ay Toldı da bu itibara layık olmak için ona doğruluk ve dürüstlikle candan hizmet etti.

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin

823. yana aydı ay toldı élig kutı
nelök boldı kün toğdı élig atı
824. élig aydı bilge meniñ kılıkmı
körüp menzetü urdı bu atımı
825. künüg kör irilmez tolu ok turur
yaruklukı bir teg talu ok turur
826. meniñ me kılınçım añar okşadı
könilik bile toldı egsümedi
827. ikinci toğar kün yarur bu ajuñ
tözü halkka tegrür yokalmaz özün
828. meniñ me törüm bu yokalmaz özüm
kamuğ halkka bir teg ne kılıkmı sözüm
829. üçünçi bu kün toğsa yérke isig
çéçek yazlur anda tümen miñ tüsig
830. kayu élke tegse meniñ bu törüm
ol él barça étlür taş erse korum

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri

823. Ay Toldı şöyle dedi: “Ey devletli hükümdar, efendimizin adı niçin Kün Toğdı olmuştur?”
824. Hükümdar cevap verdi: “Âlim benim tabiatımı güneşe benzeterek bu adı verdi.
825. Güneşe bak, küçülmez, bütünlüğünü daima muhafaza eder; parlaklığı hep aynı şekilde kuvvetlidir.
826. Benim tabiatım da ona benzer, doğruluk ile doludur ve hiçbir vakit eksilmez.
827. İkincisi, güneş doğar ve bu dünya aydınlanır; aydınlığını bütün halka eriştirir, kendinden bir şey eksilmez.
828. Benim de hükmüm böyledir, ben ortadan kaybolmam; hareketim ve sözüm bütün halk için aynıdır.
829. Üçüncüsü, bu güneş doğunca yere sıcaklık gelir; o zaman binlerce renkli çiçekler açılır.
830. Benim bu kanunum hangi memlekete erişirse o memleket baştan başa taşlık ve kayalık dahi olsa hep düzene girer.”

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin

839. ayu bér maña sen neteg tapnayın
sevinçin kayu ol anı tutnayın
847. saña men ayayın yarağsızlarığ
yarağsızka yakma yoriğil arığ
848. özüm taplamaz neñ biri yalğan ol
munıñda basası bu küç kılğan ol
849. suk erse kılınçı yéğ erse özi
évek erse kılkı uvutsuz közi
850. buşı erse işte yéme övkelig
yava erse borçı ya kıygan elig
851. bu yañlığ kişiler yaramaz maña
ayu bérdim amdı açukluğ saña
951. sözün kesti ay toldı çıktı turup
evine yüz urdı sevinçlig bolup
953. hakikat tapındı bağırsaklıkın
élig tuttı künda öziñe yakın

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri

839. (Ay Toldı): “Sen bana söyle, nasıl hizmet edeyim; seni memnun etmek için nasıl davranayım?”
847. (Kün Toğdı): “Ben hoşlaşmadığım şeyleri sana söyleyeyim; sen onlara yaklaşma, temiz olmaya çalış.”
848. Benim beğenmediğim şeylerden biri yalandır; ondan sonra zulmedenler gelir.
849. Sonra da hırslı ve olgun olmayan insanlar ile aceleci ve gözü doymaz olanlar.
850. Her işte hiddet gösterenler, içkiye düşkünler veya çalıp çırpanlar.
851. Bu gibi insanlar bana yaramaz; işte sana bunları açıkça döküp saydım.
951. Ay Toldı burada sözünü kesti, kalktı ve huzurdan çıktı; sevinç içinde evine yöneldi.
953. Doğruluk ve samimiyetle çalıştı; hükümdar da onu günden güne kendisine yaklaştırdı.

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin**AY TOLDI ÉLİGKE TIL ERDEMİN
SÖZ ASIĞLARIN AYUR**

966. kara baş yağısı kızıl tıl turur
neçe baş yédi bu takı ma yéyür
967. başıñnı tilese tılıñnı küdez
tılıñ tegme künde başıñnı yanur
986. kara kılkı teñsiz yava sözlegen
yava söz turur bu kara baş yégen
991. et öz ülgı barça boğuzdın kirür
bu cân ülgı çın söz kulaktın kirür
1008. sözüğ yakşı sözle idi saknu öz
ayıttukta sözle yana terkin üz

**KUT KIVLIKIN DEVLET
İRSELLİKİN AYUR**

1050. ne kim işler erse tükelin küder
tükegli tükese inişke yanar
1051. bu ay toldı buldı tilekin tükél
tüketti tiriglig turu kaldı mâl
1056. tutup çaldı yérke ağır ig kelip
töşekke kirip yattı munluğ ulıp
1066. osal bolmagıl ay tirig boldaçı
tirig bolduñ erse özün öldeçi

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri**AY TOLDI HÜKÜMDARA DİLİN
FAZİLETLERİNİ VE SÖZÜN
FAYDALARINI SÖYLER**

966. (Ay Toldı): “Kara başın düşmanı kırmızı
dildir; o ne kadar baş yemiştir ve yine de
yemektedir.
967. Başını kurtarmak istersen dilini gözet;
dilini her gün senin başını tehdit eder.
986. Boş ve densiz konuşan ayak takımıdır;
onun başını yiyen de bu boş sözleridir.
991. Vücudun nasibi hep ağızdan girer; ruhun
nasibi ise doğru sözdür ve kulaktan girer.
1008. Sözü güzel ve iyice düşünerek söyle;
ancak sorulduğu zaman söyle ve kısa kes.

**SAADETİN DEVAMSIZLIĞINI VE
İKBALİN DÖNEKLİĞİNİ SÖYLER**

1050. Her şey kendi kemalini bekler; tam kemale
erişince tekrar zevale başlar.
1051. Bu Ay Toldı her isteğine kavuştu; ömrünü
tamamladı, malı mülkü kaldı.
1056. Ağır hastalık geldi, onu tutup yere vurdu;
acılar içinde inleyerek yatağa düştü.
1066. Ey hayatta olan, gafil olma; bugün dirisin,
fakat bir gün muhakkak öleceksin.

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin

AY TOLDI OĞLI ÖGDÜLMİŞKE PEND BÉRMİŞİN AYUR

1158. bir ök oğlı erdi bu ay toldımın
kiçig erdi yaşı oş ol oğlının
1159. atı erdi ögdülmiş aslı arığ
yüzi körklüğ erdi me kılık arığ
1167. bu ay toldı aydı eşit ay oğul
sözümni unitma maña tut köñül
1172. méni ardı dünyâ okıdı seve
köñül bérdim erse irikti éve
1176. orunçun ya mâlın étılmaz işim
elig tuttaçı yok bu kün bir kişim
1200. ölüm yüz kılur erdi erse körüp
ağır savçılar kalgay erdi turup
1279. kamuğ edgü isiz bayat hükmi bil
bayatka mangıl anır tapğı kıl

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri

AY TOLDI'NIN OĞLU ÖGDÜLMİŞ'E NASİHAT VERDİĞİNİ SÖYLER

1158. Bu Ay Toldı'nın bir tek oğlu vardı, bu çocuğun yaşı henüz küçük idi.
1159. Adı Ögdülmiş idi; soyu temiz, yüzü güzel ve huyu iyi idi.
1167. Ay Toldı: “Ey oğul, sözümü unutma, bunu can kulağı ile dinle.” dedi.
1172. Dünya cefa etti, bu saadet ayrıldı; bu söze inan, seni de aldatmasın.
1176. Rüşvet veya mal ile işim düzeltilemez; bugün elimden tutacak kimsem yoktur.
1200. Ölüm karşısındakilere göre muamele etse idi, mübarek peygamberler ölmemiş olurlardı.
1279. Her türlü iyiliği ve kötülüğü Tanrı hükmü bil; Tanrı'ya inan ve ona kulluk et.

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin

1295. yana aydı ay toldı oğlum eşit
özün edgü birle tamudın köşit
1298. iki yüzlüğ erke sözüñ sözleme
yadılğay sözüñ sır açılğay yéme
1310. kamuğ işte évme serin öz buka
serimlig kişiler tegir ârzûka
1332. tayanma tiriglikke tüş teg keçer
küvenme kıvı kutka kuş teg uçar

**AY TOLDI KÜN TOĞDI ÉLİGKE
KUMARU BİTİĞ BİTİMİŞİN AYUR**

1342. bitigü bile koldı kağıd tetig
bayat atı birle bitidi bitig
1351. atım erdi ay toldı kılıkım tolu
irildi toluluk tüker öz ölü
1368. esenlik ödinde sen edgü titür
tavar neñ barında üle hem yétür
1376. bu dünyâ beği sen aña bolma kul
séni kodmaz erken anı kodgu tul

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri

1295. Ay Toldı devamla: “Oğlum dinle;
cehennem azabına karşı iyiliği kendine
siper edin.” dedi.
1298. İki yüzlü adama sır verme; sözün yayılır,
sırrın ortaya çıkar.
1310. Hiçbir işte acele etme, sabırlı ol, kendini
tut; sabırlı insanlar arzularına erişirler.
1332. Bu dünya ile oyalanma, geçer gider; bu
saadete inanma, çabuk ihtiyarlar.

**AY TOLDI'NIN HÜKÜMDAR
KÜN TOĞDI'YA VASİYETNAME
YAZDIĞINI SÖYLER**

1342. Bu zeki insan kağıt kalem istedi; Tanrı adı
ile başlayarak bir yazı yazdı.
1351. Adım Ay Toldı, tavır ve hareketim dolun
ay şeklinde idi; şimdi bu dolunluk kesildi,
varlığım ölümle bitiyor.
1368. Sağlığında her şeyi iyilikle karşıla; malın
ve servetin varken onları dağıt ve yedir.
1376. Sen bu dünyanın beyisin, ona kul olma;
o seni bırakmadan seni onu dul bırak.

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin

1377. küvezlenme artuk kötürme köñül
inanç kılgu ermez bu dünyâ tönjül
1393. tarıglağ erür dünyâ élig kutı
tarısa orar er tirilgü oti
1429. bularnı sakıngıl ölümke étin
ökünme yarın bu kara yér katın
1517. sıgıt kodtı ay toldı yetrüp ögin
kumarı üledi kişike neñin
1518. bahil koldı barça kadaşlarka ol
tiler boldı cânı yaşıl kökke yol
1519. közin kökke tikti kötürdi elig
şehâdet bile kesti teprer tilig
1520. yaruk cân üzülde tünardı küni
bayat atı birle kesildi tını

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri

1377. Fazla kibir ve gurura kapılma; bu dünyaya güven olmaz, sen ondan vazgeç.
1393. Ey devletli hükümdar, dünya bir tarladır; insan bu tarlayı ekerse hayat ekinini biçer.
1429. Bunları düşün ve ölüme hazırlan; yarın bu kara yer altında pişman olma.
1517. Ay Toldı aklını başına topladı, ağlamayı bıraktı; malını miras olarak başkalarına bıraktı.
1518. Bütün akrabaları ile helalleşti; canı mavi göğe doğru yol almak istedi.
1519. Gözünü göğe dikti, elini kaldırdı; son sözü kelime-i şehadet oldu.
1520. Nurlu can ayrıldı günü karardı; Tanrı adı ile son nefesini verdi.

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin

1591. élig aydı munda naru ay oğul
maña tapnu turgıl çökürme köñül
1592. atan tapğı bar erdi artuk telim
öteyümedim bardı kaldı bérım
1593. ötegü kerek men bu haklar saña
kişiler tılı bolmasa bir maña
1602. tapuğçı kuluñ men beğim sen uluğ
uluğ beğ ağırlar tapuğçı kuluğ
1603. tilese ağır tut tilese ucuz
yuluğ kıldım amdı saña men bu söz
1612. yakın tuttı élig kör ögdülmişğ
törüçe ayu bérđi tegme işiğ

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri

1591. Hükümdar: “Ey oğlum, bundan sonra benim hizmetimde bulun, artık gönlünü ferah tut.” dedi.
1592. “Senin babanın çok büyük hizmeti vardı; hakkını ödeyememiş ve ona borçlu kalmıştım.
1593. Töhmət altında kalmamak için bu borcu şimdi sana ödemem gerekir.”
1602. (Ögdülmiş): “Ben hizmetkâr kulunum, sen benim büyük beyimsin; büyük bey hizmetkâr kulunu değerlendir.
1603. İstersen değer ver, istersen değersiz bul, ben kendimi artık senin hizmetine adadım.”
1612. Hükümdar Ögdülmiş’i günden güne kendisine yakın tuttu, her işin nasıl yapılacağını ona anlattı.

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin

1642. açındı élig kör kötürdi örü
bolu bérdi evren yumıttı törü
1657. ayu bér kişike tusulur kayu
kayu ol tususı maña ay sayu
1659. kişike tusulgu ikigü ajun
kılınç edgüsi ol ay kılıkı tözün
1660. ikinci uvut ol üçünçi köni
bu üç neñ bile er bulur kut küni
1665. yana aydı élig eşittim bu söz
tusulmaz kayu ol kişike yavuz
1668. biri arkuk erse bu kılıkı yavuz
takı biri yalğan tüzer erse söz

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri

1642. Hükümdar ona ihsanlarda bulundu ve onu yükseltti; bir gün geldi, devlet idaresine ait bütün kanunlara vakıf oldu.
1657. (Hükümdar): “Söyle bakalım, insan için faydalı olan şeyler nedir, faydaları nelerdir; bana bunları birer birer anlat.”
1659. (Öğdülmiş): “Ey asil tabiatlı, her iki dünyada insanlara faydalı olan şey, iyilik yapmaktır.
1660. İkincisi hayâ, üçüncüsü doğruluktur; insan bu üç şey ile saadet güneşine erer.”
1665. Hükümdar tekrar sordu: “Bu sözleri dinledim; peki insan için kötü ve faydasız şeyler nelerdir?”
1668. (Öğdülmiş): “Biri kötü tabiatlı ve inatçı olmak, biri yalan söylemektir.

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin

1669. takı bir saran ol kişide ili
bu üç neñ üçegü biligsiz tılı
1764. ağırladı élig kör ögdülmişğ
ınandı anar bérđi yomgı işiğ
1765. kamuğ élke kıldı kör elgi uzun
uzun boldı elgi yorık tıl sözün
1766. ayağ bérđi tamga at üstem kedüt
ağırladı aşru tükél boldı kut

**ÖGDÜLMİŞ ÉLİGKE UKUŞ
SURETİN AYUR**

1851. yüzi körki körklüg ne yaşı kiçig
kamuğ edgülükke anındın keçig
1852. örüg hem silig ol ne kıkı amul
kamuğ teprenürke bağırsak köñül

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri

1669. Biri de insanları aşağılık eden cimriliktir; bunların üçü de cimrilikten ileri gelir.”
1764. Hükümdar Ögdülmiş’i yükseltti; ona inandı ve bütün işleri onun eline verdi.
1765. Bütün memlekete onu hâkim kıldı; o her işte kudret ve nüfuz sahibi oldu.
1766. Ona unvan, mühür, at, koşum ve hil’at verdi; çok itibar gösterdi; o ikbalin son derecesine vasil oldu.

**ÖGDÜLMİŞ HÜKÜMDARA AKLIN
TARİFİNİ ANLATIR**

1851. Yüzü, şekli güzel ve daima genç ve dinçtir; her türlü iyiliğe geçit veren odur.
1852. Halim, selim ve sakin tabiatlıdır; o bütün canlılar için şefkat dolu bir gönüldür.

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin

1853. kayuka elig ursa étlü barır
kayuka sözi tegse yetlü barır
1854. isig yüzlüg ol kör kamuğka sevüg
kişilerke andın asığlar ülüg
1858. kaçığığ yeter ol uçığığ tutar
sınukluğ sapar ol buzukuğ éter

B EGLİKKE SEZÂ BOLGU TEG BEG NEGÜ TEG KEREKİN AYUR

1949. bu beglikke aşnu tüp aslı kerek
atım alp katığ kurç yana toñ yürek
1950. atası beg erse oğul toğdı beğ
oğul toğsa beğ hem ataları teg
1952. bilig birle beğler bodun başladı
ukuş birle él kün işin işledi

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri

1853. Nereye eli dokunursa orası düzelir; sözü
nereye erişirse orası söze uyar.
1854. Sıcak yüzlü, herkes için sevimlidir;
insanlar ondan fayda görür.
1858. Kaçana yetişir, uçanı yakalar, kırığı sarar
ve bozuğu düzeltir.

BEYLİĞE LAYIK BİR BEYİN NASIL OLMASI GEREKTİĞİNİ ANLATIR

1949. (Ögdülmiş): “Beylik için ilk önce insanın
asil soydan gelmesi gerekir; bey cesur,
kahraman, kuvvetli ve pek yürekli
olmalıdır.
1950. Babası bey ise oğul bey doğar; o da
babaları gibi bey olur.
1952. Beyler bilgi ile halka baş oldular ve akıl
ile memleket ve halkın işini gördüler.

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin

1952. bilig birle beğler bodun başladı
ukuş birle él kün işin işledi
1953. beğ atı bilig birle bağığ turur
bilig lâmu kitse beğ atı kalur
1969. yanılsa bu beger ay élig kutı
anın begliki iğler étgü otı
1988. örüglük amulluk bolur beğke körk
bu beğlik işine bu ol bağu örk
2015. iki neñ turur élke bağı beki
biri saklık ol bir törü él köki
2016. kayu beğ sak erse élin bekledi
yağı boynı yençti öze örkledi

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri

1952. Beyler bilgi ile halka baş oldular ve akıl ile memleket ve halkın işini gördüler.
1953. Bey adı bilig kelimesi ile ilgilidir; bilig'in lâm'ı giderse beg adı kalır.
1969. Beyler işlerinde yanılırsa ey devletli hükümdar onların beyliği hastalanmış demektir, tedavi etmelidir.
1988. Sabır ve sükûnet bey için bir ziynettir; bunlar beyliğin başta gelen meziyetleridir.
2015. Bir memleketin bağı ve kilidi iki şeyden ibarettir; biri ihtiyatlılık, biri kanun; bunlar esastır.
2016. Hangi bey ihtiyatlı ise o memleketini muhafaza eder; düşmana boyun eğdirir ve onu sımsıkı bağlar.

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin

2017. kyu beğ törü bérse élda köni
élin étti kodtı yaruttı küni
2023. iki neñ bile élçi beğlik buzar
kirür eğri yolka könidin azar
2024. biri küç birisi osallık kılur
bu iki bile beğ élır artatur

**ÖGDÜLMİŞ BEĞLERKE VEZİR
BOLGU NEGÜ TEG KEREKİN AYUR**

2181. yanut bérdi ögdülmiş aydı élig
vezir boldı beğlerke sungu elig
2185. ukuşı üküş bolsa bilgi teniz
kamuğ iş bütürse kızartsa meniz
2256. vezir beğke tutçı kéñeşçi bolur
kéñeşçi kişiler teñeşçi bolur
2260. bu yañlığ bolunsa ay élig vezir
beğin éñçe teğrür karası udır

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri

2017. Hangi bey memlekette doğru kanun
koydu ise o memleketini tanzim etmiş ve
gününi aydınlatmıştır.
2023. Bey iki şey ile beyliğini bozar, eğri yola
girer ve doğru yoldan şaşar.
2024. Bunlardan biri zulüm, biri ihmalkârlıktır;
bu ikisi ile bey memleketini harap eder.”

**ÖGDÜLMİŞ BEYLERE VEZİR
OLACAK İNSANIN NASIL OLMASI
GEREKTIĞİNİ ANLATIR**

2181. Ögdülmiş cevap verdi: “Ey hükümdar,
vezir beylerin eli demektir; onlar işleri bu
eller ile görürler.” dedi.
2185. “Aklı çok ve bilgisi deniz gibi derin ve
geniş olmalı, her iş elinden gelmeli ve
beyin yüzünü güldürmelidir.
2256. Vezir bey için daima bir müşavirdir,
müşavirler her işte kıyasla hareket ederler.
2260. Ey hükümdar böyle bir vezir bulunursa o
beyini huzura kavuşturur ve halkı rahat uyur.”

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin

ÖGDÜLMİŞ ÉLİGKE SÜ BAŞLAR
ER NEGÜ TEG KEREKİN AYUR

2271. bu işke idi kurç katığ er kerek
başında keçürmiş tükel toñ yürek
2276. üleşe er atka kamuğ bar malın
adaş koldaş ardaş tutunsa kalın
2277. öziñe bir at ton tolum kodsı tap
çavıksa ajunda atın yadsa tap
2311. tonuz teg titimlig böri teg küçi
adığlayu azgır kutuz teg öçi
2312. yana alçı bolsa kızıl tilkü teg
titir buğrası teg kör öç sürse keg
2313. sagızganda sakrak kerek tutsa öz
kaya kuzgunı teg yırak tutsa köz
2314. uluğ tutsa hamyet kör arslanlayu
ügi teg usuz bolsa tünle sayu
2340. étiglig az edgü üküşte körü
telim tuştı artak üküş sü bile
2360. yaraşgu yarağı bar erse yaraş
yok erse yarıklan bél alşıp küreş

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri

ÖGDÜLMİŞ HÜKÜMDARA
KUMANDANIN NASIL OLMASI
GEREKTIĞİNİ ANLATIR

2271. Bu işe çok çevik, sert, tecrübeli, tam ve pek
yürekli bir adam lazımdır.
2276. O bütün malını askere dağıtmalı ve birçok
kimseleri dost ve silah arkadaşı edinmelidir.
2277. Kendisine bir at, giyim ve silah ayırması
kâfidir; meşhur olup dünyaya nam salmak
ona yeter.
2311. O domuz gibi inatçı, kurt gibi kuvvetli, ayı
gibi azılı ve yaban sığırı gibi kinci olmalıdır.
2312. Aynı zamanda kırmızı tilki gibi hilekâr
olmalı; deve aygırı gibi kin ve öç gütmelidir.
2313. Kendisini saksığandan daha ihtiyatlı
tutmalı; gözünü kaya kuzgunu gibi uzaklara
çevirmelidir.
2314. Aslan gibi hamiyeti yüksek tutmalı; baykuş
gibi geceleri uykusuz geçirmelidir.
2340. Az sayıda ve düzenli bir ordu, çoğa nispetle
daha iyidir; çok kimseler çok askerle bozguna
uğradılar.
2360. Anlaşmak imkânı varsa onunla anlaş; yok ise
zırhını giy, düşmana sıkı sıkı yapış ve güreş.

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin

ÖGDÜLMİŞ ÉLİGKE ULUĞ HÂCİBLİKKA NEGÜ TEG ER KEREKİN AYUR

2436. uluğ hâcib artuk bütün çın kerek
bu çınlık bile ked bütün dîn kerek
2441. közi tok kerek hem uvutluğ silig
tetiglik kerek hem tümen tü bilig
2458. yüzi körki körklüğ kerek hem yülüg
togan ersig ünlüg sözi belgülüg
2503. ay élig hâciblarca saklangu ol
bu kaç yerde artuk katıglangu ol
2504. biri beğ sözini katığ tutsa berk
ikinci havaka ukuş kılsa örk
2505. üçünçi körürde küdezse özin
tılında çıkarmasa tegme sözin

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri

ÖGDÜLMİŞ HÜKÜMDARA ULU HÂCİBİN NASIL BİR İNSAN OLMASI GEREKTİĞİNİ ANLATIR

2436. Ulu hâcib çok emniyetli, dürüst ve bu doğrulukla birlikte de iyi ve dini bütün bir insan olmalıdır.
2441. Gözü tok, hayâ sahibi ve nazik olmalıdır; zeki ve bin türlü bilgiye sahip bulunmalıdır.
2458. Hâcibin yüzü ve kıyafeti güzel, saçı sakalı düzgün, erkek sesli ve açık sözlü olmalıdır.
2503. Ey hükümdar, hâcibler birkaç yerde ihtiyatlı olmalı ve bu hususlarda çok gayret etmelidir.
2504. Biri, hâcib beyin sözünden katiyen dışarı çıkmamalı; ikincisi, heva ve heveslerine aklını yular yapmalıdır.
2505. Üçüncüsü huzurda tetikte olmalı ve ağzına gelen her sözü söylememelidir.

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin

ÖGDÜLMİŞ ÉLİGKE KAPUĞ BAŞLAR ER NEGÜ TEG KEREKİN AYUR

2529. kapuğ başlar er ked bağırsak kerek
teni canı birle tapuğsak kerek
2530. kapuğda yarutsa karañku tünüg
kapuğda batarsa yarumış künüg
2553. iki neñ bedütür bu beğler çavı
élinde tuğı kör törinde livi
2554. adın ma iki neñ kapuğ körki ol
bedütür beğ atın açar kutka yol
2555. uluğ hâcibi bolsa âzâd kişi
takı bir yarağlığ kapuğ il başı

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri

ÖGDÜLMİŞ HÜKÜMDARA KAPICIBAŞININ NASIL OLMASI GEREKTİĞİNİ ANLATIR

2529. Kapıcıbaşı olan insan çok sadık olmalı ve bu hizmet canla başla benimsemiş olmalıdır.
2530. O karanlık geceyi hizmet kapısında ağartmalı ve parlak güneşi de aynı kapıda batırmalıdır.
2553. Beylerin şöhretini iki şey büyütür: eşiğinde tuğu ve başköşesinde sofrası.
2554. Şu iki şey de kapının süsüdür; bunlar beyin adını büyütür ve saadete yol açar.
2555. Bunlardan biri hür insan olan uyu hâcib, biri de işinin ehli olan bir kapıcıbaşıdır.

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin

ÖGDÜLMİŞ ÉLİGKE YALAVAÇ IDGUKA NEGÜ TEG ER KEREKİN AYUR

2599. yalavaçtın étlür telim türlüğ iş
yalavaçtın ötrü kelür körklüg iş
2600. ukuşluğ kerek ked yalavaç örüg
biliglig kerek sözke bilse yürüg
2631. kitâblar okır hem bilir erse söz
ukar erse şiir hem koşar erse öz
2632. nücûm bilse tıb hem yora bilse tüş
anıñ yomışı teg sözi kelse tuş
2633. bilir erse sakış yéme hendese
aded cezri kılsa misahat basa
2634. yana nerd ü şatranc bilir erse ked
harîfleri andın ulır erse ked
2635. çögenke ked erse atar erse ok
yéme kuşçı avçı ajunda ozuk
2636. kamuğ tıl bilir erse açsa tilig
kamuğ hatnı bilse bitise elig

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri

ÖGDÜLMİŞ HÜKÜMDARA ELÇİ GÖNDERMEK İÇİN NASIL BİR İNSAN GEREKTİĞİNİ ANLATIR

2599. Pek çok işler elçiler ile görülür; iyi neticeler
elçiler vasıtası ile elde edilir.
2600. Elçi çok akıllı, temkinli ve sözünü ifade
edebilmesi için de bilgili olmalıdır.
2631. Çok kitap okumalı, söz söylemesini bilmeli;
şiirden anlamalı ve kendisi de şiir yazmalıdır.
2632. Heyet ilminden ve tıptan anlamalı; rüya
yormasını bilmeli ve sözü yorduğu gibi
çıkmalıdır.
2633. Hesaba, bir de hendeseye vakıf olmalı; cezir
ile mesaha ilmini de bilmelidir.
2634. Bundan başka bir de çok iyi tavla ve satranç
oyunmasını bilmeli ve rakiplerini iyice
sıkıştırmalıdır.
2635. Cirit oyununda mahir olmalı ve ok atmasını
iyi bilmeli; kuşçuluk ve avcılıkta da
başkalarına üstün gelmelidir.
2636. Konuşurken bütün dilleri konuşmalı;
yazarken bütün yazıları yazmalıdır.

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin

ÖGDÜLMİŞ ÉLİGKE BİTİGÇİ ÉLIMGANEGÜ TEG KERKİN AYUR

2675. bitigçike aygu kerek iç sözün
küdezse bitigçi üküş ya azın
2677. kalı tutmasa bu bitigçi sözüğ
beği sırrı açlur bu örter özüğ
2693. bitigçi biliglig ukuşluğ kerek
hatı uz belâgat takı edgürek
2694. bitigde hat uz bolsa açlur köñül
okıgu kelir baksa avnur köñül
2695. belâgat bile hat teñeşse kalı
idi edgü tıl bu bitig söz tılı
2729. bor içmez kerek bolsa kılkı arığ
yarağsız kılınçığ yıratsa arığ

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri

ÖGDÜLMİŞ HÜKÜMDARA KÂTİBİN NASIL OLMASI GEREKTIĞİNİ ANLATIR

2675. Kâtibe sırları söylemek gerekecektir; kâtip, az veya çok olsun, bunları gizli tutmalıdır.
2677. Eğer kâtip sır saklamasını bilmezse beyinin sırrı açığa çıkar ve bu da kâtibi yakar, mahveder.
2693. Kâtip bilgili ve akıllı olmalı, güzel bir hatta ve üstün bir belagate sahip olmalıdır.
2694. Mektubun hattı güzel olursa gönül açılır; onu görünce insan okumak ister, gönül avunur.
2695. Hattın güzelliği eğer belagat ile birleşirse yazılı söz mükemmel bir ifade bulmuş olur.
2729. Kâtip içki içmemeli ve temiz tabiatlı olmalı; yakışık olmayan bütün hareketleri kendisinden uzaklaştırmalıdır.

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin**ÖGDÜLMİŞ ÉLİGKE AŞ BAŞÇI HÂN
SALAR NEGÜ TEG KEREKİN AYUR**

2829. kişide talusı köni çın kişi
üdürgü añar bérğü aş suv işi
2836. muñar kéçki eski tapuğçı kerek
açınu süçinü aşın bérse terk
2869. törüçe yorısa tapuğ kılsa öz
kırürde çıkarda köni tutsa köz
- ÉLİG CEVÂBI ÖGDÜLMİŞKE**
3051. bu sözler eşitti sevindi élig
duâ kıldı rabka kötürdi elig
3057. kamuğ edgülükte takı artukı
bu ögdülmiş ol amdı köñlüm tokı
3058. munı bérdiñ amdı maña sen atâ
kılur men munıñ şükri yüz miñ kata
3060. maña küç bér amdı öteyin hakın
sevinsü maña bolsu könli yakın
3067. sözüg kesti élig serindi turu
yér öpti tapuğçısı koptı örü

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri**ÖGDÜLMİŞ HÜKÜMDARA
AŞÇIBAŞININ NASIL OLMASI
GEREKTİĞİNİ ANLATIR**

2829. İnsan arasında doğru, dürüst ve seçkin bir kimse bulmalı ve yemek içmek işini onun eline bırakmalıdır.
2836. Bu iş için çok eski ve emektar bir hizmetkâr lazımdır ki beyi esirgeyerek yemeği zevkle ve vaktinde hazırlasın.
2869. Usul ve erkan dairesinde hareket ile hizmet etmeli ve girip çıkarken daima önüne bakmalıdır.

HÜKÜMDARIN ÖGDÜLMİŞ'E CEVABI

3051. Hükümdar bu sözleri dinledi ve sevindi; ellerini kaldırarak Allah'a dua etti.
3057. Bütün bu iyilikler arasında en iyisi, şimdi ruhumu doyuran bu Ögdülmiş'tir.
3058. Onu sen bana ihsan ettin; bunun için sana yüz bin defa şükrederim.
3060. Şimdi bana kuvvet ver, onun hakkını ödeyeyim; memnun olsun ve bana kalpten bağlansın.
3067. Hükümdar sözünü bitirdi ve bir müddet sustu, durdu; hizmetkârı yer öptü ve ayağa kalktı.

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin

3068. turup çıktı andın sevinlig bolup
atın mindi keldi eviñe turup
3069. kıyiksız kéçe tañda kıldı tapuğ
yaradı tapuğ açtı devlet kapuğ
3097. élig bir kün oldrup kör ögdülmişig
okıdı ayıttı keçer kün işig
3134. bu yalñuzlukuñka özüm eymenür
takı bir iş erse saña ay unur
3136. tile barmu körgil kadaşlar ara
saña udgu teg bir ayıtıl köre
3145. yok ermez kadaşlar ara bar meniñ
bu yañlığ kişi bilgi artuk anıñ
3147. kılınçı köni atı odgurmış ol
kamuğ edgülükke elig urmış ol

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri

3068. Oradan memnun ve mesrur olarak çıktı;
biraz sonra atına binip evine döndü.
3069. Yine sadakatle, sabah akşam hizmette etti;
hizmeti takdir edildi ve saadet kapıları
açıldı.
3097. Hükümdar bir gün yalnız otururken
Ögdülmiş'i yanına çağırttı; günlerin nasıl
geçtiğini ve işleri sordu.
3134. (Hükümdar): “Ben senin böyle tek
olmandan korkuyorum, ey kudretli insan;
keşke senin bir eşin daha bulunsa idi.
3136. Ara, akrabaların arasında senin yolunu
takip edebilecek bir kimse var mı,
soruştur.”
3145. (Ögdülmiş): “Yok değil, benim
akrabalarım arasında da çok geniş bilgili
böyle bir insan vardır.
3147. Hareketi doğru ve adı Odgurmış'tır; o her
türlü iyiliğe el vurmuştur.

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin

3149. Allah'a ibadet ederek, kendisine zahmet veriyor ve ibadetle günah hastalığını tedavi ediyor.
3150. Onun fazileti benimkinden yüz misli fazladır; o halkın ileri geleni ve insanların seçkinidir.
3151. Benim bu akrabam burada yanımda bulunsa idi, o bize her işte bilgisi ile rehberlik ederdi.”
3154. (Hükümdar): “Bu işin çaresi ne ise bak, ey zeki insan; sen onu muhakkak benim yanıma getir.”
3158. (Ögdülmiş): “Böyle bir akrabamın bulunduğunu arz ettim, fakat gelip gelmeyeceği hakkında bir şey söyleyemem.
3159. Eğer gelirse çok iyi; emrinize hürmet gösterdi demektir; eğer gelmezse fermanınıza ehemmiyet vermemiş olur.”

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri

3149. Allah'a ibadet ederek, kendisine zahmet veriyor ve ibadetle günah hastalığını tedavi ediyor.
3150. Onun fazileti benimkinden yüz misli fazladır; o halkın ileri geleni ve insanların seçkinidir.
3151. Benim bu akrabam burada yanımda bulunsa idi, o bize her işte bilgisi ile rehberlik ederdi.”
3154. (Hükümdar): “Bu işin çaresi ne ise bak, ey zeki insan; sen onu muhakkak benim yanıma getir.”
3158. (Ögdülmiş): “Böyle bir akrabamın bulunduğunu arz ettim, fakat gelip gelmeyeceği hakkında bir şey söyleyemem.
3159. Eğer gelirse çok iyi; emrinize hürmet gösterdi demektir; eğer gelmezse fermanınıza ehemmiyet vermemiş olur.”

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin

KÜN TOĞDI ÉLİG ODGURMIŞKA BİTİG BİTİP İDMİŞİN AYUR

3187. devât koldı kâğıd bitidi bitig
bitig birle étti işiñe étig
3188. bayat atı birle sözüg başladı
törütgen igidgen keçürgen idim
3197. éligdin selâm köñül aytu bilig
bitidim esenlik üze ay tetig
3199. eşittim seniñ edgü kılkıñ yañıñ
bu ödte yok ol tép saña tuş teñiñ
3202. kadaşını ıdtım bu ögdülmişig
sözümni tegürgey ukup bilmişig
3214. kalı bardıñ erse tapuğ kılğalı
tapuğ kendte kılğıl bu ol dñn yolu
3227. seniñ anda tapguñ namâz ol biri
taki biri rûza tutar sen urı

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri

HÜKÜMDAR KÜN TOĞDI'NIN ODGURMIŞ'A MEKTUP YAZIP GÖNDERDİĞİNİ ANLATIR

3187. Hükümdar hokka ve kâğıt istedi, mektup yazdı; mektup ile işini düzene koydu.
3188. Allah adı ile başladı: “Yaratan, besleyen ve bağışlayan odur.” dedi.
3197. Bu hükümdardan selam ve hatır sorma mektubudur; ey zeki insan, bunu sana sağlık dileği ile yazdım.
3199. Senin iyi tavır ve hareketini duydum; bu devirde sana denk ve eş bulunmadığımı işittim.
3202. Akrabamı, Ögdülmiş'i gönderdim; sözümü ve anlayıp, bildiklerini sana eristirecektir.
3214. Eğer ibadet etmek için oraya gittin ise ibadeti şehirde yap; din yolu budur.
3227. Senin oradaki ibadetinin biri namaz, biri de tuttuğun oruçtur, ey oğul.

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin

3228. munıñda adın anda tâat kayu
maña körkitü bér tılın sözleyü
3229. atandı özüñ amdı zâhid atı
bu atıñ saña boldı tâat yutı
3236. berü kel uluş kendte kılğıl tapuğ
kamuğ edgülükke açılsu kapuğ
3237. bodunka tusulğıl muñña yara
kadaşka bağır bér yakınlık ula
3273. munu sözledim söz bitigin ulam
tükettim sözümni kurıttım kalem
3274. takı ma negü erdi erse sözüm
kadaşñ tegürgey tılın ay yüzüm
3275. bitig türdi badı üze tamgalap
sunup bérdi ögdülmiş aldı ulap

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri

3228. Bunlardan başka orada hangi ibadet var; söyle, göster.
3229. Sen şimdi zahit adını aldın; bu adın ibadetin için sana büyük bir felaket oldu.
3236. Buraya gel, köy veya şehir içinde ibadet et; sana her türlü iyilik kapıları açılsın.
3237. Halka faydalı ol, muhtaçlara yardım et; akrabalara yakınlık göster, bağrını aç.
3273. İşte yazıl ile ulaştırılacak sözlerimi söyledim; sözümü bitirdim e kalemi sildim.
3274. Bundan başka daha söylenecek ne gibi sözüm varsa akrabaları bunları ağızdan bildirecektir, ey ay yüzüm.
3275. Mektubu katladı, bağladı ve üzerini mühürleyerek uzattı; Ögdülmiş gelip elinden aldı.

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin

ÖGDÜLMİŞ ODGURMIŞ TAPA BARMİŞİN AYUR

3289. ederledi terkin atını tutup
kadaşı tapa bardı evdin turup
3327. uluş kendni kodtuñ yakın ka kadaş
kişide yıradıñ biliş yok adaş
3330. apa oğlanı barça yalñuz umaz
özüñ munda yalñuz kalı iglemez
3333. negü ol nelük munça emger özüñ
maña belgülüg ay bileyin sözüñ
3340. bu dünyâ işiñe katılmış kişi
kılumaz tapuğ birle ukbî işi
3347. bu yañlığ üçün men uluş kend kodup
bu yérke sığındım ağır yük yüdüp

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri

ÖGDÜLMİŞ'İN ODGURMIŞ'I ZİYARETİNİ ANLATIR

3289. Atını tutup, derhal eyerledi; oradan kalkıp
akrabasına doğru gitti.
3327. (Ögdülmiş): “Köy ve şehri, yakın akraba
ve kardeşleri bıraktın, insanlardan
uzaklaştın; burada hiçbir tanıdık ve
ahbabın yok.
3330. Hiçbir insan tek başına yapamaz; sen
burada yalnızsın, hasta da olabilirsin.
3333. Niçin ve neden kendine böyle eziyet
ediyorsun; bana bunu açıkça söyle, ben de
senin bu husustaki fikirlerini anlayayım.”
3340. (Odgurmuş): “Bu dünya işlerine karışan
kimse aynı zamanda ibadet ve ahiret
işlerini yerine getiremez.
3347. Böyle olduğu için ben köy ve şehirleri
bırakıp ağır zahmetlere katlanarak buraya
sığındım.”

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin**ODGURMIŞ ÖGDÜLMİŞKE
DÜNYÂNIN AYIBLARIN AYUR**

3513. bu dünyâ özin ked sevitmiş saña
kamuğ aybı erdem körünmiş saña
3514. tañ ermez seniñdin meselde kelir
kayu neñ sevüg bolsa aybı barır
3562. ayı edgü ermez bu dünyâ neñi
kimiñ bolsa evrer kılınçı yañı
3589. bu dünyâ yağı ol et öz bir yağı
bu iki yağınıñ yadığlığ ağı

**ÖGDÜLMİŞ ODGURMIŞKA DÜNYÂ
BİRLE UKBÎ KAZGANGUSIN AYUR**

3648. neçe andağ erse bu dünyâ hâli
açığ kılma özke tiriglik yolu
3666. helâl dünyâ bulsa yése kazanıp
çıgayka ülese anıñdın alıp
3672. bayat yarlığın kıl özüñ kullukı
uçup kir sarâyka erejin salın

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri**ODGURMIŞ ÖGDÜLMİŞ'E
DÜNYANIN KUSURLARINI
ANLATIR**

3513. Bu dünya kendisini sana çok sevdirmiş;
onun bütün kusurları sana fazilet gibi
görünmüş.
3514. Sana hayret etmem; meselde de vardır: hangi
şey sevilirse onun kusurları görünmez.
3562. Bu dünya malı hiç de iyi bir şey değildir;
o kendisine sahip olanın tavrı ve
hareketini değiştirir.
3589. Bu dünya bir düşman, vücut ise başka bir
düşmandır; bu iki düşmanın ağı her tarafa
yayılmıştır.

**ÖGDÜLMİŞ ODGURMIŞ'A
DÜNYA VASITASI İLE AHİRETİN
KAZANILMASINI ANLATIR**

3648. Bu dünyanın hâli her ne kadar dediğin gibi
ise de sen kendine hayatı o kadar zehir etme.
3666. Helal dünya nimeti bulmalı ve kazanıp
yemeli, bir kısmını da fakirlere dağıtmalıdır.
3672. Allah'ın emirlerini yap, kulluğunu yerine
getir; saraya uçarak gir ve huzura kavuş.

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin

ODGURMIŞ İGLİĞ BOLUP
ÖGDÜLMİŞİNİ ÜNDEMİŞİN AYUR

5984. igiñ edgü bolga esen bolga sen
yazukuñ arıgay muyan bulga sen
5987. tüşedim tüşümdin açıldı maña
ölürüm ukulda maña ay toña
5988. bayat edgü isiz yorıtısa kazâ
yoritur anı yatsa tünle uda
6031. negü ol tüşüñni maña ay açâ
anı men yöreyin kör adra seçe
6033. şatu kördüm elig anıñ bağnası
yüz utru uruğluğ ediz hem yası
6034. añar ağdım amdı birer bağnaça
başña tegi bağna sadım neçe
6035. başında bir atçı maña suv bérür
alır men tüketü içip öz kanur
6036. anıñda basa kökke uçtum teñip
özüm belgüsüz boldı örlep siñip

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri

ODGURMIŞ'IN HASTALANARAK
ÖGDÜLMİŞ'İ ÇAĞIRDIĞINI ANLATIR

- Odgurmuş hastalanır, Ögdülmiş'i son bir kez görmek için ona adam gönderir. Ögdülmiş, Odgurmuş'ın yanına gelir.
5984. (Ögdülmiş): “Hastalığın iyileşecek ve sen de sıhhate kavuşacaksın; günahın temizlenecek ve sevaba nail olacaksın.”
5987. (Odgurmuş): “Rüya gördüm rüyamda bu bana belli oldu ve öleceğim anlaşıldı, ey kahraman.
5988. Allah iyi veya kötü kazasını bildirmek isterse bunu gece yatarken uykuda bildirir.”
6031. (Ögdülmiş): “Şimdi sen nasıl bir rüya gördün, bana bunu iyice anlat, ben de onu düşünüp taşınarak tabir edeyim.”
6033. Rüyamda bir merdiven gördüm, onun elli basamağı vardı; yüksek ve enli, karşıma dikilmişti.
6034. Ben bu basamaklara birer birer basarak yukarı çıktım; sonuna kadar kaç basamak olduğunu saydım.
6035. Son basamakta bir atlı bana su uzattı; ben de alıp sonuna kadar içtim ve suya kandım.
6036. Ondan sonra havaya yükselerek göğe uçtum ve yükselip gözden kayboldum.

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin

6039. ağış barça tüşte ağırlık bolur
ağarı teñinçe uluğluk bulur
6045. ıdıslıǵ suvuǵ sen alıp içtükün
tiriglik uzun bolga yıldız kökün
6046. uçup kökke örlep tükel aǵdukuñ
tilek bérgе teñri negü koldukuñ
6051. tükel yörmediñtüş yörügin maña
eşitgil bu tüş men yöreyin saña
6052. ediz baǵnalıǵ men şatu kördüküm
tiriglik turur ay kadaş yördüküm
6053. şatunuñ başıña tegi yokladım
yaşımını tükettim tiriglik yédim
6054. başıña aǵıp men ol atçı kelip
maña bérdüki suvını içtim alıp
6060. ıdıslıǵ suvuǵ içtim amdı tükel
tükettim tiriglik esen edgü kal

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri

6039. (Ögdülmiş): Bütün rüyalarda yükselme itibara delalet eder, insan yükseldiği nispette şeref bulur.
6045. Kaptaki suyu alıp içmek kendinin ve neslinin uzun hayata nail olacağına delalettir.
6046. Kalkıp göklere uçarak en yükseklere çıkman ise Allah'ın senin bütün arzularını yerine getireceğine delalet eder.
6051. (Odgurmuş): Sen benim rüyamı tam olarak yormadın; dinle, bu rüyayı ben sana tabir edeyim.
6052. Gördüğüm basamaklı yüksek merdiveni ey kardeş, ben hayat olarak yorumuyorum.
6053. Merdivenin başına kadar yükselmem yaşımın tükenmesi, hayatımın tamamlamasıdır.
6054. Merdivenin başına kadar yükseldim ve o atlının gelerek bana verdiği suyu alıp içtim.
6060. Kaptaki suyun tamamını içtim ve hayatımı tamamladım, sen sağ ve hoşça kal.

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin

6064. yokaru uçup bu özüm teñdüki
yaşıl kökke örlep teñip siñdüki
6065. süzük cân turur ol bu keptin çıkıp
yana yandı kelmez yérine ağıp
6084. yana aydı ay çin bağırsak kadaş
barır men udu sen kelir sen adaş
6086. tirigde bağırsak özüm bolsunı
özümde kédin bu sözüm kalsunı
- ODGURMIŞ ÖGDÜLMİŞKE
PEND BÉRMİŞİN AYUR**
6087. sözüm bu osal bolmagıl ay kadaş
isizke tiriglik yava kılma yaş
6090. sakınç kısqa tutgıl tapuğ kıl uzun
éverde amul bol buşarda tüzün
6099. tavar neñ barın kıl özünke yuluğ
bodunuğ sevindür ay bilgi uluğ
6122. tükel kız kılınçlığ turur bu ajuñ
seni armasunı ay kıkı tüzün

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri

6064. Benim yukarı uçup kaybolmam ve mavi
göğre çıkıp boşluğa karışmam,
6065. Temiz canın bu kalıbından çıkarak bir daha
yerine dönmemek üzere uçmuş olmasına
delalet eder.
6084. Yine dedi: “Ey gerçekten bana bağlı
kardeşim, ben gidiyorum, benim arkamdan
sen de geleceksin.”
6086. Henüz hayatta iken sana bir iyiliğim
dokunsun; ben gittikten sonra bu söz de
benden kalsın.
- ODGURMIŞ'IN ÖGDÜLMİŞ'E
NASİHAT ETTİĞİNİ ANLATIR**
6087. Sözüme şudur: Ey kardeş, gafil olma, hayatı
ve ömrü fenalıkla boşuna geçirme.
6090. Dünya düşüncesini kısa tut, ibadeti uzun;
acele ederken sakın ve hiddetlenirken de
halim ol.
6099. Malını mülkünü neyin varsa günahlarının
kefareti olarak dağıt; halkı sevindir, ey
derin bilgili insan.
6122. Bu dünya tam bir kıza benzer; ey yumuşak
huylu insan, o seni aldatmasın.

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin

6128. bezenür kişike özin körkitür
köñül bérdiñ erse adak berkitür
6129. şeker birle igdür bérür kin ağu
yayığ kut kılınçı bu ol ay бүгü
6196. turup kuçtı ögdülmiş odgurmuşığ
öpüp yığladı yérke tökti yaşığ
6197. sığıt birle çıktı kör andın turup
atın mindi keldi yüz evke urup
6299. turup bardı kördi kadaşı gûrın
kuçup yığladı yaşı saçtı barın
6302. ay köñlüm talusı sevüğü cânka cân
seniñsiz negü teg tirilsü revân
6303. tüşümdemü kördüm seni men yatıp
körürde yitürdüm yıradıñ batıp

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri

6128. Süslenir, insana kendini gösterir; gönül verirsen senin elini ayağımı bağlar.
6129. Şeker ile besler, sonunda zehir verir; ey hakim, döneke saadet böyledir.
6196. Ögdülmiş kalkıp Odgurmuş'ı kucakladı ve öpüp ağlayarak gözyaşı döktü.
6197. Üzüntü ile oradan kalkıp çıktı; atına binip evine doğru yola koyuldu.
- Ögdülmiş, Hükümdar'ın isteği üzerine bir zaman geçtikten sonra tekrar Odgurmuş'ın ne hâlde olduğunu görmek için onun yanına gider. Odgurmuş'ın müridi Kumaru kendisini kapıda karşılar ve Ögdülmiş'i acı haberi iletir.
6299. Kalkıp gitti ve kardeşinin mezarını gördü; onu kucaklayıp ağladı ve gözyaşlarını döktü.
6302. "Ey gönlümün tacı, sevgili cana can; sensiz bu fani can nasıl yaşasın.
6303. Seninle geçen hayatımız bir rüyamı idi; görürken kaybettim; sen gözlerimden silinip benden uzaklaştın."

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin

6304. eşitti élig keldi evdin turup
añar taziyet kıldı köñlin urup
6322. turup evke birle tayakın alıp
élig utru urdı kumaru kılıp
6323. ayur oş kadaşım maña kodmışı
bu erdi neñi oş turu kalmışı
6324. élig me kötürsü kumaru birin
kutadgay bu kün hem tusulgay yarın
6340. sakınç kıldı kaç kün bu ögdülmiş e
keçürdi bu kadgu yazıldı kaş a
6346. harîslık bile ol tapuğ başladı
kéçe tañda bardı işin işledi

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri

6304. Hükümdar bunu haber alınca saraydan
kalkıp Ögdülmiş'in yanına geldi; ona
gönülden baş sağlığı diledi.
6322. (Ögdülmiş) kalkıp, kardeşinden yadigâr
kalan çanak ile değneği alıp hükümdarın
önüne koydu.
6323. "İşte kardeşimin sana bırakmış olduğu
miras bunlardır." dedi.
6324. Hükümdar bunlardan birini yadigâr olarak
kendisine alsın; bu yadigâr dünyada uğur
getireceği gibi ahirette de faydalı olur.
6340. Ögdülmiş birkaç gün yas tuttu; matem
günleri geçince nihayet biraz kendine
geldi.
6346. Büyük bir gayret ile işe sarıldı, sabah
erkenden akşam geç vakte kadar işi ile
meşgul oldu.

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin

6425. olar bardı kaldı ol edgü atı
yitip bargu ermez atı hürmeti
6451. körü bar ay bilge bu künki ödüg
öñin boldı barça kamuğ iş küdüg
6452. biliglig uçuz boldı tutnur özin
ukuşluğ ağın boldı açmaz sözin
6454. borun yüz yuğuçı namâz kodguçı
kör ersig atandı yoritur küçi
6456. namâz rûza birle yoriğlı kişi
münâfık atandı ay élçi başı
6458. helâl atı kaldı körüglisi yok
harâm karma boldı toduglısı yok
6468. yakınlık yagukluk yıratdı kadaş
bağırsaklıkın kodtı edgü adaş
6469. kiçigde edeb yok uluğda bilig
otunlar üküş boldı yitti silig

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri

6425. Onlar gitti, fakat iyi adları kaldı; onların adı daima hürmetle yad edilecektir.
6451. Ey âlim, bugünkü zamana dikkat et, işler tamamen değişti.
6452. Bilgili hakir oldu, bir tarafa sinip kalıyor; akıllı dilsiz oldu, ağzını açmıyor.
6454. Şarap ile yüzlerini yıkayan ve ibadeti bırakanlar şimdi yiğit sayılıyor ve istediklerini yapıyorlar.
6456. Namazına ve orucuna devam eden insanlar münafık sayıldı, ey memleketin başında bulunan insan.
6458. Helalin ancak adı kaldı, onu gören yok; haram kapışıldı, hâlâ ona doyan yok.
6468. Akrabalar arasından yakınlık ve kardeşlik uzaklaştı; artık candan arkadaşlık kalmadı.
6469. Küçüklerde terbiye, büyüklerde bilgi yok; kaba insanlar çoğaldı, nazik insanlar ortadan kalktı

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin

6470. yakınlık neçe boldı yarmak için
kanı iş kılığlı köni hak için
6471. emânet atı bar kanı kıldaçı
nasihat sözi bar kanı tuttaçı
6492. kamuğ tegşürüldi törü öñdiler
karalı ürüñli bir ök boldılar
6493. bu barça uluğ kün nişâni turur
nişâni körünse keligli kelür
6494. küdezse ugan teñri imânımız
kötürsü bu fitne belâ isiz iz
6495. yıl altmış iki erdi dört yüz bile
bitiyü tükettim bu söz ülgüle
6496. ögüm yetmiş söz bitidim tükel
okığlı ukuğlı özün ülgü al

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri

6470. İnsanlar para uğrunda birbirlerine
yakınlaştılar; doğruluk ve hakikat yolunda
iş gören nerede.
6471. Emanetin adı var, onu yerine getiren
nerede; nasihatın sözü var, onu tutan
nerede.
6492. Nizam ve kanunların hepsi değişti; ak ve
kara birbirinden farksız oldu.
6493. Bunlar hep kıyamet gününün alametidir;
alameti görünürse gelecek olan gelir.
6494. Kadir Tanrı encamımızı hayretsin; bu fitne,
bela ve kötü âdetleri ortadan kaldırsın.
6495. Yıl dört yüz altmış iki idi, bu eseri yazıp
tamamladım.
6496. Aklımın erdiği sözlerin hepsini yazdım, ey
okuyan ve anlayan insan, bundan hisse al.

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin

6497. kayu türlüğ erse yorıkñ yoluñ
ayu bérdim azrak bekütgil uluñ
6498. bu ol dîn yolu hem bu dünyâ yolu
bu yolça yorı yolda azma ulı
6503. okığlı okısa méni üşgürüp
duâ kılgamu tép maña bir turup
6505. tılım sözledi söz bitidi elig
ölür bu elig tıl ay kılkı silig
6506. elig tıl nişânı munu bu bitig
saña kodtum amdı bitip ay tetig
6507. unıtma méni ay okığlı tirig
özüm dünyâ kodsâ töşense yérig

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri

6497. Nasıl hareket edeceğini ve hangi yola gideceğini bir parça izah ettim; sen buna göre hareket ederek hayatına esaslı bir temel kur.
6498. Bunlardan biri din yolu, biri de dünya yoludur; bu esaslı yoldan şaşma.
6503. Bunu okuyan okudukça beni hatırlayıp belki bana da bir dua eder diye düşündüm.
6505. Dilim söyledi, elim de bunu yazdı, ey temiz kalpli insan, benim bu dilim ve elim fanidir.
6506. Ey zeki insan, dilden ve elden kalan nişane, işte sana yazıp bırakmış olduğum bu kitaptır.
6507. Ey bunu okuyan canlı, ben dünyayı bırakıp toprağa düşünce beni unutma.

Kutadgu Bilig / Orijinal Metin

6507. unıtma méni ay okıǵlı tirig
özüm dünyâ kodsâ töşense yérig
6511. kuluñ men idim sen maña ay gafür
méni yarlıkagıl yazukum keçür
6518. tözü yarlıkagıl kamuǵ müminiǵ
yazukum olarka baǵıñla arıǵ
6519. tümen miñ selâmım tegür savçıka
ol edgü kılavuz köni yolçıka
6520. tözü tört eşiñe meniñdin selâm
tegür ay bayatım tutaşı ulam

Kutadgu Bilig / Türkçe Çeviri

6507. Ey bunu okuyan canlı, ben dünyayı bırakıp toprağa düşünce beni unutma.
6511. Ben kulunum, sen benim Rabbimsin; ey gafur, beni affet, günahlarımı bağışla.
6518. Bütün müminleri affet; onların hürmetine bütün günahlarımı bağışla.
6519. Ey Tanrım, iyi kılavuz olan ve doğru yolu gösteren Peygamber ile,
6520. Onun dört arkadaşına benden durmadan ve daima binlerce selam ulaştır.

**ESENLER
BELEDİYESİ**